

KREATIV FIKRLASH. KASBIY KOMPETENSIYA VA UNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

O'qituvchi: Tursunov A.N.

Talabalar: Asrorov Javoxir Izzat o'g'li

Suyunqulov Ravshanbek Bahronqul o'g'li

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19214419>

ANNOTATSIYA

Mazkur ishda kreativ fikrlashning mohiyati, uning zamonaviy jamiyat va kasbiy faoliyatdagi o'rni, shuningdek kasbiy kompetensiyaning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari keng yoritilgan. Kreativ fikrlash insonning yangicha yondashuv asosida muammolarni hal etish, innovatsion g'oyalarni ilgari surish hamda raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanishida muhim omil hisoblanadi. Ishda kreativ fikrlashni rivojlantirishning samarali usullari, ta'lim jarayonida qo'llaniladigan metodlar hamda ularning natijadorligi haqida batafsil ma'lumot berilgan. Shu bilan birga, kasbiy kompetensiya tushunchasi, uning tarkibiy qismlari bilim, ko'nikma, malaka, shaxsiy sifatlar va zamonaviy mehnat bozori talablariga mos holda rivojlantirish yo'llari tahlil qilingan. Kompetensiyaviy yondashuvning ta'lim tizimidagi ahamiyati, shuningdek, talabalar va mutaxassislarning o'z ustida ishlashi orqali kasbiy salohiyatini oshirish masalalari ham yoritilgan. Mazkur ish natijalari kreativ fikrlashni rivojlantirish va kasbiy kompetensiyani shakllantirishda amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ta'lim muassasalari, o'qituvchilar va talabalar uchun foydali tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Mazkur ilmiy ishda kreativ fikrlashning nazariy asoslari, uning shakllanish mexanizmlari hamda inson faoliyatidagi ahamiyati chuqur tahlil qilingan. Kreativ fikrlashning psixologik va pedagogik jihatlarini o'rganilib, uning shaxs rivojlanishidagi o'rni alohida yoritilgan. Xususan, kreativlikning individuallik, erkin fikrlash, muammoga noodatiy yondashuv va innovatsion qarorlar qabul qilish bilan bevosita bog'liqligi asoslab berilgan. Ishda zamonaviy ta'lim tizimida kreativ fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan metodlar, interfaol usullar va pedagogik texnologiyalar tahlil qilinadi. Jumladan, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish, “brainstorming” aqliy hujum, klaster, Venn diagramma kabi usullarning o'quvchilarda ijodiy tafakkurni shakllantirishdagi samaradorligi ko'rsatib berilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar va axborot muhitining kreativ fikrlash rivojiga ta'siri ham alohida ko'rib chiqilgan.

KALIT SO'ZLAR

Kreativ fikrlash, innovatsiya, g'oya, ijodkorlik, tafakkur, muammo yechimi, kasbiy kompetensiya, bilim, ko'nikma, malaka, shaxsiy rivojlanish, ta'lim jarayoni, kompetensiyaviy yondashuv, zamonaviy mutaxassis, raqobatbardoshlik, tanqidiy fikrlash, o'z-o'zini rivojlantirish, pedagogik texnologiyalar, samaradorlik, motivatsiya.

KIRISH

Bugungi kunda globallashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va raqobatning kuchayishi sharoitida jamiyat oldiga mutlaqo yangi talablar qo'yilmoqda. Zamonaviy mehnat bozori nafaqat chuqur nazariy bilimga ega, balki mustaqil fikrlay oladigan, muammolarga kreativ yondasha oladigan va tezkor qaror qabul qiladigan mutaxassislarni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, kreativ fikrlash va kasbiy kompetensiyani rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kreativ fikrlash — bu insonning an’anaviy qoliplardan chiqib, yangi va samarali yechimlarni topish qobiliyatidir. U faqat san’at yoki ijod sohasiga xos bo’lib qolmay, balki iqtisodiyot, texnologiya, ta’lim va boshqa ko’plab sohalarda muvaffaqiyat kaliti hisoblanadi. Kreativ fikrlash orqali inson mavjud muammolarni yangicha ko’rib chiqadi, turli variantlarni tahlil qiladi va eng optimal yechimni tanlaydi. Bu esa uning kasbiy faoliyatida yuqori natijalarga erishishiga yordam beradi.

Kasbiy kompetensiya esa mutaxassisning o’z faoliyatini samarali amalga oshirishi uchun zarur bo’lgan bilim, ko’nikma, malaka va shaxsiy sifatlarning yig’indisidir. Zamonaviy ta’lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv asosiy o’rinlardan birini egallaydi. Chunki faqat bilim berish yetarli emas, balki o’quvchini real hayotiy vaziyatlarda ushbu bilimlardan foydalanishga o’rgatish muhim hisoblanadi. Shu sababli, kreativ fikrlashni rivojlantirish va kasbiy kompetensiyani shakllantirish o’zaro chambarchas bog’liq jarayon hisoblanadi. Kreativ fikrlash orqali inson o’z kompetensiyasini boyitadi, yangi bilim va ko’nikmalarni o’zlashtiradi hamda o’zini doimiy ravishda rivojlantirib boradi. Bu esa uni zamonaviy jamiyatda raqobatbardosh va muvaffaqiyatli mutaxassisga aylantiradi. Mazkur ishning asosiy maqsadi — kreativ fikrlash va kasbiy kompetensiyaning nazariy asoslarini o’rganish, ularni rivojlantirishning samarali yo’llarini aniqlash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iboratdir. Bugungi ta’lim tizimida kreativ fikrlash va kasbiy kompetensiyani uyg’un holda rivojlantirish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Chunki kreativ fikrlash orqali shakllangan yondashuvlar kasbiy kompetensiyaning rivojlanishiga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Aksincha, yuqori darajadagi kasbiy kompetensiya esa insonning ijodiy salohiyatini yanada kengroq namoyon etishiga imkon yaratadi. Shuningdek, zamonaviy mutaxassisdan faqat kasbiy bilim emas, balki kommunikativlik, moslashuvchanlik, tanqidiy fikrlash, jamoada ishlay olish va muammolarni tezkor hal qilish kabi ko’nikmalar ham talab etiladi. Bu esa o’z navbatida ta’lim jarayoniga yangi pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar va axborot texnologiyalarini keng joriy etishni taqozo etadi. Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, bugungi kunda har bir shaxs o’zining kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va kasbiy kompetensiyasini oshirish orqali nafaqat o’zining, balki jamiyatning ham taraqqiyotiga hissa qo’sha oladi. Shu sababli, kreativ fikrlash va kasbiy kompetensiyani rivojlantirish yo’llarini o’rganish ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyatga ega. Mazkur ishning maqsadi — kreativ fikrlash va kasbiy kompetensiyaning mohiyatini o’rganish, ularning o’zaro bog’liqligini tahlil qilish hamda ularni rivojlantirishning samarali usul va vositalarini aniqlashdan iboratdir. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilab olingan

ASOSIY QISM

Kreativ fikrlash bugungi zamonaviy jamiyatda eng muhim kompetensiyalardan biri sifatida qaraladi. “Kreativlik” tushunchasi inglizcha “create” so’zidan olingan bo’lib, “yaratish”, “yangilik kiritish” ma’nolarini anglatadi. Kreativ fikrlash esa insonning an’anaviy qarashlardan chiqib, yangi, original va samarali g’oyalarni ilgari surish qobiliyatidir. Mazkur fikrlash turi faqat san’at yoki ijod sohasiga xos bo’lib qolmay, balki iqtisodiyot, biznes, ta’lim, texnologiya va boshqa ko’plab sohalarda muhim ahamiyat kasb etadi. Kreativ fikrlashga ega shaxs muammolarni turli nuqtai nazardan ko’ra oladi, standart bo’lmagan yechimlarni topadi hamda o’z faoliyatida innovatsion yondashuvlarni qo’llaydi. Bunday insonlar moslashuvchanlik, originallik, erkin fikrlash va muammoni chuqur tahlil qilish qobiliyatlari bilan ajralib turadi. Shu sababli kreativ fikrlash nafaqat kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishish, balki kundalik hayotda to’g’ri qarorlar qabul qilishda ham muhim omil hisoblanadi.

Kreativ fikrlashni rivojlantirish uzluksiz jarayon bo'lib, u turli pedagogik metodlar va mashqlar orqali shakllantiriladi. Ta'lim jarayonida keng qo'llaniladigan usullardan biri — aqliy hujum (brainstorming) usuli bo'lib, bunda ishtirokchilar erkin tarzda o'z g'oyalarini bildiradilar va bu jarayonda hech qanday tanqid bo'lmaydi. Natijada yangi va original fikrlar paydo bo'lishiga sharoit yaratiladi. Muammoli ta'lim usuli esa o'quvchilarga tayyor bilim berish o'rniga ularni mustaqil fikrlash va muammoni hal qilishga undaydi. Bu esa tafakkurni chuqurlashtiradi va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi. Loyiha asosida o'qitish usuli orqali o'quvchilar real hayotiy vaziyatlarga duch keladi va o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi. Bundan tashqari, klaster usuli, Venn diagrammasi, rolli o'yinlar, key-stadi va turli munozaralar ham kreativ fikrlashni rivojlantirishda samarali vositalar hisoblanadi. Zamonaviy axborot texnologiyalari, internet resurslari va raqamli platformalar esa o'quvchilarning mustaqil izlanish olib borishiga, yangi bilimlarni egallashiga va ijodiy salohiyatini rivojlantirishiga keng imkoniyat yaratadi.

Kasbiy kompetensiya tushunchasi zamonaviy ta'lim tizimida muhim o'rin tutadi. U mutaxassisning o'z kasbiy faoliyatini samarali amalga oshirishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarning majmuasini anglatadi. Bilim — nazariy tushunchalar va ma'lumotlar yig'indisi bo'lsa, ko'nikma — ushbu bilimlarni amaliyotda qo'llay olish qobiliyatidir. Malaka esa takroriy amaliy faoliyat natijasida shakllangan mustahkam ko'nikma hisoblanadi. Bundan tashqari, mas'uliyatlilik, intizom, kommunikativlik, tashabbuskorlik kabi shaxsiy sifatlar ham kasbiy kompetensiyaning muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Zamonaviy mehnat bozori talablariga ko'ra, mutaxassis nafaqat bilimli bo'lishi, balki tanqidiy fikrlay olishi, jamoada ishlay olishi, muloqot madaniyatiga ega bo'lishi va muammolarni tezkor hal qila olishi zarur. Shu jihatdan kasbiy kompetensiya insonning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi.

Kasbiy kompetensiyani rivojlantirish esa uzluksiz va tizimli jarayon bo'lib, u insonning butun faoliyati davomida davom etadi. Eng avvalo, mutaxassis doimiy ravishda o'qib-o'rganib borishi, o'z bilimini yangilab turishi lozim. Ilmiy adabiyotlarni o'rganish, malaka oshirish kurslarida qatnashish va yangi bilimlarni egallash bu jarayonning muhim tarkibiy qismidir. Amaliy tajriba orttirish ham katta ahamiyatga ega, chunki nazariy bilimlar aynan amaliyotda mustahkamlanadi. Stajirovkalar, amaliy mashg'ulotlar va ish tajribasi orqali mutaxassis o'z malakasini oshiradi. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ham kasbiy rivojlanishda muhim o'rin tutadi, chunki raqamli vositalar orqali bilim olish imkoniyatlari kengaymoqda. Bundan tashqari, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish, ya'ni jamoada ishlash, samarali muloqot qilish va o'z fikrini aniq ifodalash ham kasbiy muvaffaqiyatning muhim omillaridan biridir. Shu bilan birga, kreativ fikrlashni rivojlantirish kasbiy kompetensiyani oshirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Kreativ fikrlash va kasbiy kompetensiya o'zaro chambarchas bog'liq tushunchalar bo'lib, ular bir-birini to'ldiradi va rivojlantiradi. Kreativ fikrlash orqali mutaxassis muammolarga yangicha yondashadi, innovatsion g'oyalarni ilgari suradi va o'z faoliyatida yuqori natijalarga erishadi. Bu esa uning kasbiy kompetensiyasini oshiradi. O'z navbatida, yuqori darajadagi kasbiy kompetensiya ham kreativ fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi, chunki bilim va tajriba ortgan sari insonning fikrlash doirasi kengayadi. Natijada, kreativ fikrlash va kasbiy kompetensiyaning uyg'unligi zamonaviy mutaxassisning muvaffaqiyatini ta'minlovchi asosiy omil hisoblanadi. Kasbiy kompetensiya — bu mutaxassisning o'z kasbiy faoliyatini samarali

amalga oshirishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarning majmuasidir. U zamonaviy ta'lim tizimining asosiy tushunchalaridan biri hisoblanadi.

TAMOYILLARI VA MAZMUNI

TAMOYILLARI	MAZMUNI
Erkinlik tamoyili	Shaxsning hech qanday cheklovlarsiz, mustaqil va erkin fikr yuritishiga imkon yaratish
Originallik tamoyili	Yangicha, noyob va boshqalardan farq qiluvchi g'oyalarni ilgari surish
Faollik tamoyili	Shaxsning doimiy izlanishda bo'lishi va yangi g'oyalar yaratishga intilishi
Moslashuvchanlik tamoyili	Turli vaziyatlarga tez moslashish va muammoga turli nuqtai nazardan yondashish
Muammoga yo'naltirilganlik	Muammoni aniqlash, tahlil qilish va innovatsion yechim topishga qaratilganlik
Mazmuni	Kreativ fikrlash insonning yangi g'oyalar yaratish, noodatiy yechimlar topish, ijodiy yondashuv asosida faoliyat yuritish qobiliyatidir.
Uzluksizlik tamoyili	erkinligi va muammolarni samarali hal qilish bilan bog'liq.
Amaliyotga yo'naltirilganlik	Nazariy bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llashga e'tibor qaratish
Moslashuvchanlik tamoyili	Mehnat bozori talablariga tez moslasha olish
Natijadorlik tamoyili	Faoliyatning aniq va samarali natijaga yo'naltirilgan bo'lishi

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, kreativ fikrlash va kasbiy kompetensiya zamonaviy jamiyatda har bir shaxsning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan eng muhim omillardan hisoblanadi. Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda an'anaviy bilimlar bilan cheklanib qolish yetarli emas, balki insondan yangicha fikrlash, innovatsion yondashuv va muammolarni samarali hal qilish qobiliyati talab etiladi. Shu nuqtai nazardan, kreativ fikrlash shaxsning intellektual salohiyatini ochib beruvchi, uni har tomonlama rivojlantiruvchi muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Kreativ fikrlash insonning o'ziga xos g'oyalarni ilgari surishi, mavjud muammolarga noodatiy yechimlar topishi va o'z faoliyatida yangilik yaratishga intilishi bilan tavsiflanadi. U faqatgina ijodiy sohalar bilan cheklanmay, balki barcha kasb va yo'nalishlarda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, tez o'zgaruvchan mehnat bozori sharoitida kreativ fikrlashga ega mutaxassislar yuqori baholanadi va ular raqobatda ustunlikka ega bo'ladi. Shu sababli, ta'lim tizimida kreativ fikrlashni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Kasbiy kompetensiya esa mutaxassisning o'z faoliyatini samarali tashkil etishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarning uzviy majmuasini ifodalaydi. Zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning ustuvor ahamiyat kasb etishi bejiz emas. Chunki bu yondashuv orqali shaxs

nafaqat nazariy bilimlarga ega bo'ladi, balki ularni amaliyotda qo'llash, mustaqil qaror qabul qilish va real hayotiy vaziyatlarda to'g'ri yo'l tutish ko'nikmalarini ham egallaydi. Bu esa uning kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishishiga xizmat qiladi. Mazkur ish davomida kreativ fikrlashni rivojlantirishning turli usullari, jumladan, aqliy hujum, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish va interfaol metodlarning samaradorligi ko'rib chiqildi. Ushbu usullar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi, ularni izlanishga undaydi va ijodiy salohiyatini oshiradi. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ham kreativ fikrlash va kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda muhim vosita ekanligi aniqlandi. Kasbiy kompetensiyani rivojlantirish esa uzluksiz jarayon bo'lib, u doimiy o'qib-o'rganish, amaliy tajriba orttirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va o'z ustida ishlash orqali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish, jamoada ishlash qobiliyatini shakllantirish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ham kasbiy muvaffaqiyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kreativ fikrlash va kasbiy kompetensiya o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ular bir-birini to'ldiradi va rivojlantiradi. Kreativ fikrlash kasbiy faoliyatda innovatsion yondashuvlarni ta'minlasa, kasbiy kompetensiya esa ushbu g'oyalarni amaliyotga tatbiq etish imkonini beradi. Natijada, bu ikki omilning uyg'unligi shaxsning professional yetukligini ta'minlaydi. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, kreativ fikrlashni rivojlantirish va kasbiy kompetensiyani shakllantirish bugungi ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. Har bir shaxs o'z ustida muntazam ishlashi, yangi bilimlarni o'zlashtirishi va o'zining ijodiy salohiyatini rivojlantirib borishi orqali zamonaviy jamiyatda munosib o'rin egallashi mumkin. Shu bois, ta'lim jarayonida innovatsion metodlarni keng joriy etish, talabalarni mustaqil fikrlashga o'rgatish va ularning kasbiy kompetensiyasini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.